

Bakgrunn for utredningsprogram

Søker/sak:	Solvind Prosjekt AS / Ryvarden vindkraftverk - Konsesjon - Sveio kommune, Hordaland - Ryvind AS
Fylke/kommune:	Hordaland/ Sveio kommune
Ansvarlig:	Arne Olsen
Saksbehandler:	Marthe Laureen Helland :
Dato:	11.06.2014.
Vår ref.:	201305309-45
Sendes til:	Tiltakshaver og berørt kommune. Andre hørings- og orienteringsinstanser orienteres om utredningsprogrammet.
Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner..	

Middelthuns gate 29
Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO
Telefon: 22 95 95 95
Telefaks: 22 95 90 00
E-post: nve@nve.no
Internett: www.nve.no
Org. nr.:
NO 970 205 039 MVA
Bankkonto:
0827 10 14156

Solvind Prosjekt AS – Melding om Ryvarden vindkraftverk i Sveio kommune, Hordaland fylke

Innhold

1	Innledning.....	2
2	Behandlingsprosessen	2
2.1	Høring.....	2
2.2	Møter	3
3	NVEs vurdering.....	3
3.1	Tiltaksbeskrivelse.....	3
3.1.1	Beskrivelse og begrunnelse for tiltaket	3
3.1.2	Forholdet til andre planer	3
3.1.3	Infrastruktur og nettilknytning	4
3.1.4	Prosess og metode	4
3.2	Tiltakets virkninger for miljø og samfunn.....	4
3.2.1	Landskap og visuelle virkninger	4
3.2.2	Friluftsliv	4
3.2.3	Kulturminner	5
3.2.4	Naturmangfold.....	5
3.2.5	Nærings- og samfunnsinteresser.....	6
3.2.6	Forurensing.....	6
3.2.7	Annet	6
4	Klima- og miljødepartementets merknader til NVEs utkast til utredningsprogram.....	7
5	Tematiske konfliktvurderinger	7
5.1	Generelt om tematiske konfliktvurderinger.....	7
5.2	Tematisk konfliktvurdering av Ryvarden vindkraftverk	7
6	Innkomne merknader.....	8

6.1	Lokale myndigheter.....	8
6.2	Regionale myndigheter.....	8
6.3	Sentrale myndigheter.....	10
6.4	Tekniske instanser	10
6.5	Interesseorganisasjoner	11
6.6	Grunneiere og privatpersoner	16

1 Innledning

NVE mottok den 21.08.2013 melding fra Solvind Prosjekt AS om Ryvarden vindkraftverk i Sveio kommune. Tiltaket ble meldt i medhold av plan- og bygningsloven. Solvind Prosjekt AS planlegger et vindkraftverk med total installert effekt på inntil 45 MW. Vindkraftverket er planlagt lokalisert sørvest i Sveio kommune, en kilometer nordvest for Ryvarden kulturfyrt. Planområdets samlede areal er omtrent 2,6 km².

Nettilknytningen til vindkraftverket er planlagt med en jordkabel langs atkomstveien frem til Mølstrevågen, deretter vil den følge eksisterende 22 kV kraftledning til Lid transformatorstasjon. Ved Lid transformatorstasjon vil vindkraftverket tilknyttes 66 kV regionalnettet.

NVE gjennomførte offentlig høring av meldingen sammen med melding om Sveio vindkraftverk, i Sveio kommune januar 2014. På grunnlag av vedlegg II i forskrift om konsekvensutredninger, forslag til utredningsprogram, innkomne merknader og NVEs egne vurderinger, har NVE fastsatt et utredningsprogram for tiltaket. Utredningsprogrammet er inndelt tematisk og inneholder krav til hvilke utredninger som skal gjennomføres og fremgangsmåte for arbeidet, før det kan søkes konsesjon. Utredningsprogrammet følger i eget brev til tiltakshaver.

2 Behandlingsprosessen

NVE har behandlet meldingen etter plan- og bygningslovens forskrift om konsekvensutredninger.

2.1 Høring

Meldingen ble sendt på høring til berørte instanser 18.12.2013, med høringsfrist 14.02.2014. Følgende instanser og organisasjoner fikk meldingen til uttalelse:

Sveio kommune, Fylkesmannen i Hordaland, Hordaland fylkeskommune, Statens landbruksforvaltning, Miljødirektoratet, Norsk ornitologisk Forening, Mattilsynet – Hordaland, Naturvernforbundet Bergen og Hordaland, Norsk Ornitologisk forening – Hordaland, Forum for Natur og Friluftsliv i Hordaland, Norges Jeger- og fiskeforbund – Hordaland, Forsvarsbygg, Luftfartstilsynet, Avinor AS, Statnett SF, DSB – Region Vest-Norge, NHO Reiseliv – Vest-Norge, Korkring AS, NHO Hordaland, Haugesund Turistforening, Haugaland Kraft AS, Mobile Norway AS, Friluftsrådet Vest, Telenor, SKL nett AS, Norges naturvernforbund, Natur og ungdom – Hordaland, Meteorologisk institutt, Norges Miljøvernforbund, Bellona, Hordaland Bondelag, Hordaland Bonde- og småbrukarlag, Fiskeridirektoratet, ZERO, WWF, Statens strålevern, Statens vegvesen – region vest, Norskog, Vestsog SA, Riksantikvaren, Friluftslivets fellesorganisasjon, Kystverket Vest.

Meldingen ble sendt til orientering til Olje- og energidepartementet, Klima- og miljødepartementet, Enova SF og Norsk institutt for by- og regionsforskning.

Utsending av melding og utlegging til offentlig ettersyn ble kunngjort i Norsk Lysningsblad, Haugesunds avis, Sunnhordland avis og Vestavind bygdeblad.

2.2 Møter

NVE arrangerte møter med lokale og regionale myndigheter og offentlig møte i Sveio kommune 20.01.2014. På møtene orienterte NVE om saksbehandlingsprosessen. Tiltakshaver var representert, og orienterte om meldingen.

3 NVEs vurdering

I utredningsprogrammet spesifiserer og avgrenser NVE utredningskravene for direkte og indirekte virkninger for miljø, naturressurser og samfunn til de forhold som etter NVEs vurdering er beslutningsrelevante. Intern infrastruktur, det vil si kabler fra hver enkelt vindturbin til en felles transformator for vindkraftverket, nødvendige elektriske anlegg for nettilknytning, interne veier og atkomstvei, massetak/ deponier, mellomagringsplasser av turbinkomponenter med videre omfattes også av utredningsprogrammet.

Etter NVEs vurdering vil en konsekvensutredning som gjennomføres etter det fastsatte utredningsprogrammet gi et godt grunnlag for å kunne vurdere om det meldte vindkraftverket bør etableres eller ikke.

Nedenfor følger NVEs kommentarer til høringsuttalelsene. Høringsuttalelsene er kommentert der NVE mener det er behov for avklaringer og/ eller presiseringer. Herunder kommenteres eventuelle krav fra høringsinstanser som ikke er tatt med i utredningsprogrammet. I de tilfeller der NVE mener at innspill fra høringsinstansene er dekket av kravene i utredningsprogrammet, er innspillene ikke gjengitt eller kommentert.

3.1 Tiltaksbeskrivelse

3.1.1 Beskrivelse og begrunnelse for tiltaket

Kystlandskapsparken i Sveio, Haugesund turistforening og flere andre høringsinstanser skriver at de er uenige i tiltakshavers vurdering om kraftbalansen og bruk av fornybar energibruk i Sveio kommune. Flere påpeker at regionen er et av landets mest kraftproduserende områder. Hordaland har oppfylt vindkraftkvoten i klimaplanen gjennom etablering av Midtfjellet vindkraftverk i Fitjar kommune, inkludert kommende utvidelse av denne.

Som energimyndighet plikter NVE å ta alle meldinger og søknader til behandling, og dermed meddele utredningsprogrammer for alle innkomne meldinger. I kulepunkt tre under "Beskrivelse og begrunnelse for tiltaket" i utredningsprogrammet står det at det skal gjøres rede for hvordan tiltaket kan vurderes som et klimatiltak. NVE legger til grunn at flere av de nevnte problemstillingene vil belyses under dette punktet i en konsekvensutredning, og for øvrig bli vurdert ved behandling av en eventuell konsesjonssøknad på et senere tidspunkt.

Friluftsrådet Vest mener at det bør utføres en undersøkelse av erfaringer fra Midtfjellet vindkraftverk i Fitjar kommune før det gis ytterligere konsesjon til vindkraftverk i vestlandske kystlandskap. NVE viser til kulepunkt ni under temaet "Prosess og metode", hvor det står at *behovet for før- og etterundersøkelser skal vurderes. Forskningsresultater og erfaringer fra etablerte vindkraftverk i inn- og utland bør innhentes ved vurderingen*. NVE ber tiltakshaver merke seg dette.

3.1.2 Forholdet til andre planer

Eivind A. Andersen skriver at vindkraftverket med tilhørende veianlegg er i strid med kommuneplanen. Området er avsatt til LNF-F området med særlig vekt på friluftsliv. I den sammenheng henviser Andersen også til Statens regelverk som utdyper dette forholdet nærmere. NVE

vil i den sammenheng påpeke at ved en eventuell konsesjon til Ryvarden vindkraftverk må konsesjonær søke om dispensasjon fra kommuneplanen.

3.1.3 *Infrastruktur og nettilknytning*

Marit Rossehaug skriver i sin uttalelse at det er uklart hvor det eventuelle kabelanlegget skal legges langs Paddeveien. Paddeveien er en del av friluftslivsområdet, og dermed er det et behov for å utrede virkninger for fugl og dyreliv også i dette området. NVE viser til kulepunkt to under kapittel to om ”Prosess og metode”, og kulepunkt fem under ”Infrastruktur og nettilknytning” i utredningsprogrammet. Virkningene av nettilknytningen skal omfattes av utredningskravene som er fastsatt i utredningsprogrammet. Plantilpasninger, traséjusteringer og/ eller andre avbøtende tiltak skal vurderes. I en eventuell konsesjonssøknad vil nettilknytningen kartfestes og beskrives.

3.1.4 *Prosess og metode*

Flere høringsinstanser skriver at utredningsarbeidet bør gjennomføres i samråd med interesseorganisasjoner, og spesielt gjennom personlige møter. NVE viser til kulepunkt fem under ”Prosess og metode”, der det står at tiltakshaver må opprette en samrådsgruppe som skal bestå av representanter fra kommunen, berørte grunneiere og lokale organisasjoner/ interessegrupper. NVE forutsetter at tiltakshaver arrangerer tre samrådsmøter i utredningsprosessen.

Miljødirektoratet ønsker at fremgangsmåten for vurdering av virkninger for landskap forholder seg til veilederen ”Landskapsanalyse – Fremgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi” (Clemetsen og Simensen 2010). Veilederen som Miljødirektoratet henviser til er et utkast som i de siste årene har vært utprøvd i fem ulike vindkraftsaker. Veilederen er i dag til revisjon hos NVE, Miljødirektoratet og Riksantikvaren. NVE vil ikke stille krav om bruk av denne på nåværende tidspunkt.

3.2 **Tiltakets virkninger for miljø og samfunn**

3.2.1 *Landskap og visuelle virkninger*

Flere høringsinstanser skriver at det er et behov for en 360 graders visualisering av vindkraftverket innenfor planområdet/ Ryvardsmarka. Enkelte ønsker animasjoner og 3D-modeller, og andre mener det er behov for visualiseringer fra Bømlafjorden da det er mye fritidsbåttrafikk i området. Marit Rossehaug skriver at Paddeveien er en del av fritidsområdet, og lurte på om vindkraftverket vil være synlig fra denne veien. Visuelle virkninger knyttet til lysmerking av vindturbiner er også nevnt i flere høringsuttalelser.

Når det gjelder visuelle virkninger vil NVE vise til kulepunkt to til fire under tema ”Landskap” i utredningsprogrammet der det står at *vindkraftverket skal visualiseres fra representative steder (...)* som vil bli berørt av tiltaket. Vi ber at tiltakshaver vurderer forslag til fotostandpunkt i høringsuttalelsene i samråd med fagutreder og berørt kommune. NVE vil ikke pålegge tiltakshaver å utarbeide 3D-modeller som en del av utredningen, men anbefaler slike modeller eller todimensjonale videoanimasjoner som viser rotorene i bevegelse til bruk i presentasjoner av tiltaket. Når det gjelder lysmerking, har NVE satt krav om at visuelle virkninger knyttet til dette skal vurderes kort (se kulepunkt fem under ”Landskap”).

3.2.2 *Friluftsliv*

Ryvarden Kulturfyr KF ønsker en separat konsekvensutredning for vurdering av virkninger for Ryvarden Kulturfyr og Ryvardsmarka som friluftslivsområde. De skriver i sin uttalelse at det er behov

for å vurdere tiltakets virkninger for Ryvarden Kulturfyr og Nordsjøløypen som et reiselivsmål og turisme, herunder mulige økonomiske virkninger. Andre høringsinstanser skriver at de er bekymret for tiltakets virkninger for blant annet orientering i Ryvardsmarka, og andre store årlige arrangementer i området som for eksempel i forbindelse med Sildajazzen eller Filmfestivalen i Haugesund. Det er også flere store årlige idrettsarrangementer i området som Nordsjøsykkelrittet og Ironman.

Vi viser til kulepunktene under tema ”Friluftsliv og ferdsel” der det stilles krav til at tiltakets vurderinger for friluftsliv skal utredes, både i planområdet og for influensområdet. NVE vil be tiltakshaver om å merke seg de turløypene og friluftslivsarrangementer som høringsinstanser nevner i sine uttalelser, slik at disse kan vektlegges i konsekvensutredningen. NVE vil ikke konkretisere kravene i utredningsprogrammet ytterligere. Vi anser at kravene er tilstrekkelig.

3.2.3 Kulturminner

Sveio kommune ønsker at verdivurderingen av kulturminner i området samordnes med kommunen sitt kulturminnearbeid. Sveio turlag ønsker at Riksantikvaren skal utrede vindkraftverkets virkninger for Sleipner-minnesmerket, og andre lignende kulturminner i nabofjellene (Hovdafjellet, Trehovdefjellet og Havåsen). I tillegg til Sleipner-minnesmerket er det flere høringsinstanser som også ønsker at utredningen vektlegger den historiske utvandringen til Island fra området (Floke Vildgerdson), varden fra år 869 og bronsealdergraver på søre Lyngholm. NVE viser til kulepunkter under tema ”Kulturminner og kulturmiljø” i utredningsprogrammet. Vi mener kravene er tilstrekkelig for å ivareta krav til kunnskapsgrunnlag. I tillegg vil NVE be tiltakshaver om å merke seg de kulturminner som er påpekt i høringsuttalelser slik at de vektlegges i konsekvensutredningen.

Den 1. desember 2013 ble det iverksatt nye rutiner for håndtering av kulturminneundersøkelser i vindkraftsaker. Fylkeskommunen skal under høring av meldingen vurdere om det er lavt, middels eller høyt potensial for funn av automatisk fredete kulturminner i planområdet. Der det er lavt potensial for funn, skal det ikke foretas undersøkelser. Der det er vurdert middels potensial for funn, skal undersøkelser skje etter konsesjonsvedtak. I de tilfellene der det er vurdert høyt potensial, skal undersøkelser utføres parallelt med konsekvensutredning av tiltaket, altså før NVE treffer vedtak. Hordaland fylkeskommune har ikke uttalt seg om potensialet for funn av automatisk fredete kulturminneloven i henhold til nye rutiner. Tiltakshaver må ta kontakt med fylkeskommunen slik at de nye rutinene for kulturminneundersøkelser blir oppfylt. Viser til kulepunkt en under tema ”Kulturminner og kulturmiljø” i utredningsprogrammet.

3.2.4 Naturmangfold

Flere høringsinstanser skriver at området har et rikt biologisk mangfold med flere rødlistede arter. Flere skriver at det er observert hubro og annen rovfugl i området, noe som bør vektlegges i konsekvensutredningen. Enkelte skriver at det er observert flaggermus i området og at denne arten også må vektlegges. I tillegg er området en del av et sammenhengende område for naturtypen kystlynghei. En konsekvensutredning skal belyse hvilke naturtyper og arter som kan bli berørt av tiltaket. Dersom kunnskapsgrunnlaget ikke er tilstrekkelig vil vi kreve ytterligere utredninger.

Fylkesmannen i Hordaland skriver at det planlagte vindkraftverket er lokalisert i nærheten av flere våtmarksreservat og at vurdering av virkninger for våtmarksfugl må inngå i utredningsprogrammet. NVE viser til kulepunkt en til tre under tema ”Naturmangfold – fugl” i utredningsprogrammet. Etter NVEs vurdering vil slike forhold inngå i disse kravene, og ser ikke nødvendigheten med å presisere kravene noe ytterligere.

Flere skriver at feltundersøkelser må gjennomføres av kompetente fagfolk med erfaring om artene, i tillegg til at undersøkelserne bør foregå over lengre perioder til relevante tider av året. NVE viser til

kulepunkt tre og syv under tema ”Prosess og metode”, der det står at utredningene skal gjennomføres av kompetente fagpersoner og at det skal gjennomføres feltarbeid dersom det ikke har blitt foretatt undersøkelser av naturmiljø i nyere tid. Tidspunkt for befaring skal opplyses. NVE anser at krav til feltbefaring er ivarettatt gjennom disse punktene. NVE ser ikke at det er grunnlag for å spesifisere kravene ytterligere.

Flere høringsinstanser viser til naturmangfoldloven §§ 8-12. NVE vil påpeke at det er forvaltningen som har ansvar for å vurdere tiltaket opp mot §§ 8-12 i naturmangfoldloven. NVE vil gjøre en grundig vurdering av dette når det eventuelt foreligger en konsesjonssøknad med tilhørende konsekvensutredning. Dersom vi vurderer at kunnskapsgrunnlaget ikke er tilstrekkelig kan vi kreve tilleggsutredninger.

3.2.5 Nærings- og samfunnsinteresser

Flere høringsinstanser skriver at det er nødvendig å vurdere utbygging av Ryvarden vindkraftverk opp mot kommunens og regionens langtidssatsing av området som et naturbasert reiselivs- og kulturlandskapsområde. Etter NVEs vurdering er ikke dette beslutningsrelevant for konsesjonsspørsmålet, men et spørsmål som bør drøftes av kommunen hvis en søknad fremlegges av tiltakshaver. NVE vil ikke be om utredning av hvordan tiltaket vil virke på kommunens og regionens målsatsing i området, men påpeker at konsesjonsbehandlingen innebærer en konkret vurdering av de fordeler og ulemper et omsøkt tiltak har for samfunnet som helhet. Dette vil bli belyst av NVE ved en eventuell senere behandling av en konsesjonssøknad. Når det gjelder virkninger for reise- og friluftsliv vil NVE i den sammenheng vise til kulepunkt en til tre under ”Friluftsliv og ferdsel” i utredningsprogrammet.

3.2.6 Forurensing

Støy

Flere høringsinstanser skriver at de er bekymret for støy fra vindkraftverket. Flere instanser påpeker at området består av mye berggrunn og vann/ sjø, noe de mener vil kunne påvirke hvordan lyden beveger seg i området. Hordaland fylkeskommune skriver at det må utarbeides et støysonekart som hensyntar lavfrekvent støy.

NVE vil her vise til kulepunktene under temaet ”Støy”, der det står at det skal vurderes hvordan støy fra vindkraftverket påvirker helårs- og fritidsboliger og friluftsliv, og at det skal utarbeides støysonekart. NVE viser videre til ”Fremgangsmåte” under temaet ”Støy” der det står at støyutredningene skal ta utgangspunkt i ”Retningslinjer for behandling av støy i arealplanlegging” (TA-1442) og ”Veileder til retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging” (TA-2115). Etter NVEs vurdering ivaretas høringsinstansenes ønsker gjennom kravene i utredningsprogrammet.

3.2.7 Annet

Nedlegging av anlegget

Det har kommet inn høringsinnspill om nedleggelse og fjerning av anlegget. Flere krever at tiltakshaver fremlegger en økonomisk garanti for nedlegging av anlegget i tillegg til plan over hvordan det skal gjennomføres. NVE vil i den sammenheng vise til NVEs faste konsesjonsvilkår om nedleggelse. Ved en eventuell konsesjon skal konsesjonær innen utgangen av 12. driftsår for anlegget oversende NVE et forslag til garantistillelse som sikrer kostnadsdekning for fjerning av vindturbinene og tilbakeføring av området ved utløp av driftsperioden, jf. energilovsforskriften § 3-4 d. NVE viser

videre til kulepunkt åtte under tema ”Infrastruktur og nettilknytning” og mener høringsinstansenes krav blir tilstrekkelig ivaretatt.

Virkninger for eiendomsverdien

Flere høringsinstanser skriver at det er nødvendig å vurdere tiltakets virkninger for eiendomsverdien til nærliggende boliger og hytter. Etter NVEs vurdering er det stor usikkerhet knyttet til å tallfeste økonomiske tap som følge av vindkraftutbygging. NVE vil ikke stille krav om dette.

ROS-analyse

Sveio kommune skriver at det er et behov for en grundig ROS-analyse som belyser risiko i sammenheng med anleggs- og driftsfasen. NVE viser til kulepunkt en, tre og fire under tema ”Annen forurensing”, der det står at sannsynligheten for uhell og eventuelle tiltak som kan forhindre dette skal vurderes. NVE vil på det nåværende tidspunkt ikke stille krav om ROS-analyse. Dersom det blir gitt konsesjon vil NVE kunne sette vilkår i en detaljplan om at en slik analyse utarbeides, hvis dette vurderes som relevant.

4 Klima- og miljødepartementets merknader til NVEs utkast til utredningsprogram

I brev av 25.4.2014 skriver Klima- og miljødepartementet at de har ingen merknader til utredningsprogrammet.

5 Tematiske konfliktvurderinger

5.1 Generelt om tematiske konfliktvurderinger

Tematiske konfliktvurderinger ble behandlet av Stortingsmelding nr. 11 (2004-2005) Sametingets virksomhet i 2003. Følgende temaer inngår i konfliktvurderingene: naturmiljø, kulturmiljø og landskap (Miljødirektoratet og Riksantikvaren), reindrift (Reindriftsforvaltningen) og forsvarets interesser (Forsvarsbygg).

Prosjektene kategoriseres etter følgende generelle karakterskala:

Kategori A: Ingen konflikt

Kategori B: Mindre konflikt

Kategori C: Middels konflikt, men mulig å redusere konflikt ved avbøtende tiltak som for eksempel mindre justeringer av vindkraftverket som flytting/ fjerning av et mindre antall vindturbiner. Eventuelt et område med stor verdi men stor usikkerhet om konfliktgrad, men hvor sektormyndighet tror konfliktgraden vil være stor (”føre-var”).

Kategori D: Stor konflikt, men mulig å redusere konflikt ved avbøtende tiltak som for eksempel omfattende justeringer av vindkraftverket som flytting/ fjerning av et større antall vindturbiner.

Kategori E: Svært stor konflikt. Avbøtende tiltak vil ikke kunne redusere konflikt.

5.2 Tematisk konfliktvurdering av Ryvarden vindkraftverk

Forsvarsbygg har i brev av 28.02.2014 gitt tiltaket **kategori A**. Det har ikke blitt avdekket forhold som tilsier at tiltaket kommer i konflikt med Forsvarets installasjoner. Eventuelle konsekvenser for lavflygninger vil Forsvaret komme tilbake til ved høring av en eventuell konsesjonssøknad.

Prosjekt	Kommune	Kategori
Ryvarden vindkraftverk	Sveio kommune	A

Miljødirektoratet og **Riksantikvaren** har ikke kommet med en tematisk konfliktvurdering av tiltaket.

6 Innkomne merknader

Det har kommet inn 23 merknader til meldingen med forslag til utredningsprogram for vindkraftverket. Disse er sammenfattet nedenfor.

6.1 Lokale myndigheter

Sveio kommune v/ formannskapet skriver i brev av 19.02.2014 at de i utgangspunktet er negativ til en eventuell etablering av Ryvarden vindkraftverk. Dette med grunnlag i at området er et unikt naturområde og en svært populær reiselivsdestinasjon/ attraksjon og et viktig friluftslivsområde for hele regionen. En eventuell utbygging av Ryvarden vindkraftverk samsvarer ikke med kommunens egne interesser i området. Vindkraftverket er også i konflikt med nasjonale og regionale interesser.

Utredningsarbeidet forutsettes utført av relevant og kompetent ekspertise. Grundig feltarbeid er nødvendig i områder der det ikke er grundig nok data. Kommunen mener det er nødvendig med en ROS-analyse for å belyse risiko i sammenheng med anleggs- og driftsfasen. Kommunen har i tillegg noen tema som særskilt må vektlegges i utredningen:

- Ryvarden kulturfyr som en attraksjon for kommunen og et turmål for regionen.
- Landskapet og naturområdet. Spesielt i forhold til kystlynghei som finnes i planområdet.
- Friluftsliv. Spesielt i forhold til om vindkraftverket vil medføre fare for personer som oppholder seg i området, og om vindkraftverket vil medføre økt tilgjengelighet for ulike brukergrupper.
- Støy og skyggekast.
- Fugl.
- Terrenginngrep – spesielt for området rundt vindkraftverket, og virkninger knyttet til trasé for kraftledning mellom vindkraftverket og Lid transformatorstasjon.
- Kulturminner og kulturmiljø. En verdivurdering av kulturminner i området må samordnes med kommunen sitt kulturminnearbeid.
- Økonomiske virkninger for samfunnet og for Sveio kommune. Kommunen forventer at tiltakshaver er positiv overfor kommunen i forhold til å synliggjøre og sikre kommunen inntekter fra drift av vindkraftverket. Kommunen mener utredningsprogrammet bør komme med forslag på dette.

6.2 Regionale myndigheter

Fylkesmannen i Hordaland skriver i brev av 14.02.2014 at naturmangfoldloven må være styrende for prosessen videre i Sveio kommune, og at samlet belastning av flere vindkraftverk må utredes med fokus på Sunnhordland og Nord-Rogaland. Ved visualisering av vindkraftverkene må det tas med andre tiltak innenfor influensområdene. Fylkesmannen mener sumvirkninger bør vektlegges mer i avgjørelsene som tas. Sumvirkninger fra flere av de omsøkte og konsesjonsgitte vindkraftverkene på

sørlig del av Vestlandet vil påvirke både sårbart kystlandskap, inngrepsfri natur, friluftslivsinteresser og biologiske verdier.

Fylkesmannen mener at tidligere utredningsprogram ikke er presise nok til å sikre at nødvendige undersøkelser av fugl blir gjennomført, spesielt for rovfuglarter (hubro, havørn osv). Våtmarksfugl bør også inngå i programmet da vindkraftverket ligger i nærheten til flere våtmarksreservat. Virkninger for trekkfugler må utredes. Arbeidet må utføres av fagkyndig person. Videre skrives det at virkninger for kystlynghei må utredes, spesielt i forhold til eksisterende planer for drift av naturtypen i området. I tillegg må tap av inngrepsfri kystnær natur sees i sammenheng med andre tiltak innenfor influensområdet. Utredning av landskap og friluftsliv må forholde seg til oppdatert kunnskap om dagens bruk av området. Utredningen bør omfatte verdisetting og kartlegging av lokale, regionale og nasjonale friluftslivsområder med fokus på større friluftslivsarrangementer i området som Nordsjøløypen. Utredningene bør vise alternative utbyggingsomfang. Utbyggingsalternativene skal settes opp mot et 0-alternativ.

Hordaland fylkeskommune v/ fylkesutvalget skriver i brev av 2.03.2014 at de er positive til videre utredning av Sveio og Ryvarden vindkraftverk i Sveio kommune. De mener satsing på fornybar energi er nødvendig for å oppnå målene i Klimaplanen i Hordaland. Fylkeskommunen har følgende uttalelser til utredningsprogrammet:

- Det må lages et oversiktskart over eksisterende og planlagte vindkraftverk i området og områder med vern.
- Sumvirkninger av Ryvarden og Sveio vindkraftverk skal inngå i utredningen.
- Kraftproduksjonen må vurderes i forhold til den lokale og regionale kapasiteten i nettet.
- Det må gjennomføres prøvemålinger av vind i området.
- Det må lages et kart over vindkraftverket, med tilhørende atkomstveier, anleggsveier, kraftlinjer, kabelgrøfter, tipper og andre arealinngrep knyttet til vindkraftverket.
- Det må utarbeides et støysonekart som viser lavfrekvent støy, i tillegg til kart som viser skyggekast og refleksblink.
- Det må stilles krav om grundig fotorealistisk visualiseringer som tar høyde for både nærvirkninger og fjernvirkninger.
- Flora, vegetasjon og fauna i plan- og influensområdet må kartlegges av en tredje part med høy kompetanse innen fagområdet. Hubro og rødlistede arter skal prioriteres.
- Virkninger for naturmangfold, friluftsliv, landskap samt kulturminner og kulturmiljø må ha høy prioritet, spesielt Ryvarden Fyr og Ryvardsmarka nord for fyret.
- Fylkeskommunen må kontaktes for oppfylling av undersøkelsesplikten etter kulturminneloven.
- Lokalisering av vindturbiner i kombinasjon med landbruk må utredes.
- Planstatus i henhold til kommuneplan må avklares av tiltakshaver som en del av søknadsprosessen.

I saksutredningen fra fylkeskommunens regionalavdeling er konfliktpotensialet for biologisk mangfold vurdert som middels til stort da området er en del av et sammenhengende område med naturtypen kystlynghei. Planområdet er også habitat for rødlistede arter som purpurlyng og hekkende

hubro. I influensområdet er det ynglende ærfugl og hekkende havørn. Videre er konfliktpotensialet vurdert som høyt for tema friluftsliv og landskap. Ryvarden kulturfyr er et statlig sikret friluftslivsområde som har over 30 000 besøkende hvert år. Slik tiltaket på nåværende tidspunkt er fremstilt med de konflikter tiltaket vil medføre, vil ikke fylkeskommunen anbefale en utbygging.

6.3 Sentrale myndigheter

Mattilsynet skriver i brev av 19.02.2014 at Ryvarden vindkraftverk ikke vil berøre nedslagsfeltet til Sveio vannverk og har dermed ingen innspill til prosjektet.

Miljødirektoratet skriver i brev av 13.02.2014 at en eventuell etablering av Ryvarden vindkraftverk vil komme i konflikt med flere viktige miljøtema, noe som bør tydeliggjøres i konsekvensutredningen. Miljødirektoratet mener konfliktpotensialet er underkommunisert i meldingen. Videre skrives det at det er nødvendig med en samlet vurdering av virkninger fra begge de meldte vindkraftverkene i Sveio. Tiltakene vil ha overlappende visuelle influensområder, og det er dermed viktig at visualiseringer viser begge vindkraftverkene. Det er også nødvendig med et kart som viser det samlede visuelle influensområdet. Videre må samlet belastning jf. naturmangfoldloven § 10 utarbeides for de to vindkraftverkene i Sveio kommune. Videre skrives det at det er observert hubro i området og det må vurderes om begge tiltakene samlet sett vil kunne påvirke den regionale bestanden. Begge de meldte vindkraftverkene i Sveio kommune vil medføre bortfall av INON, noe som bør utredes både i et lokalt og i et regionalt perspektiv.

Tiltaket vil medføre bortfall av et sammenhengende område for naturtypen kystlynghei. I området er det registrert purpurlyng i de sørvendte skråningene. Videre skrives det at planområdet med tilhørende influensområde er viktig for friluftslivet. Kyststien fra Ryvarden fyr og nordover er en del av Nordsjøløypa, som er en internasjonal satsing på vandreruter. Miljødirektoratet har følgende krav til utredningsprogrammet:

- *Naturmangfold:* Eksisterende informasjon om lyngheiområdet bør kontrolleres, oppdateres og suppleres gjennom befaringer i området. Dette gjelder for avgrensing av området, registrering og kartfesting av spesielt verdifulle forekomster av rødlisteder arter, og status når det gjelder skjøtsel i området.

Ved vurdering av virkninger for kystlynghei i et lokalt og regionalt perspektiv, bør det legges vekt på at utbygging vil medføre fragmentering av et sammenhengende område. Virkninger av en slik fragmentering må vurderes, spesielt i forhold til purpurlynghei og andre eventuelle truede arter i området.

- *Inngrepsfrie naturområder:* Det må utredes hvor mye INON som vil bli påvirket av tiltaket. Virkningene skal vurderes opp mot et regionalt nivå for INON.

Miljødirektoratet tilrår at fremgangsmåten for vurdering av virkninger for landskap forholder seg til veilederen "*Landskapsanalyse – Fremgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi*" (Clemetsen og Simensen 2010). Fotostandpunkt for visualiseringer bør gjøres fra steder der hele eller store deler av vindkraftverket synes.

6.4 Tekniske instanser

Forsvarsbygg uttaler i brev av 28.02.2014 at det meldte tiltaket er gitt kategori A etter skala for tematisk konfliktvurdering i forhold til Forsvarets faste infrastruktur som radarinstallasjoner og radiolinjer. Begge vindkraftprosjekter i Sveio kommune må ha et utredningsprogram som omfatter

luft- og forsvarsinteresser, inkludert planlagt nettilknytning. Eventuelle konsekvenser for lavflygning vil Forsvaret komme tilbake til ved høring av en eventuell søknad.

Luftfartstilsynet skriver i brev av 13.01.2014 at de tar meldingene om Ryvarden og Sveio vindkraftverk til orientering. Luftfartstilsynet legger til grunn at tiltaket vil bli rapportert til Statens kartverk minst 30 dager før byggestart. Vindturbiner skal merkes i henhold til merkeforskriften som gjelder ved oppføringstidspunktet.

6.5 Interesseorganisasjoner

Sletto Hytteforening skriver i brev av 19.02.2014 at de er kritiske til om planene er realiserbare. De er enige med Haugesund turistforening om at tiltakshaver bør trekke prosjektet da det er i konflikt med Ryvarden Kulturfyr og friluftsområder med klassifisering som INON sone 2. Det er flere godt besøkte turmål i området, i tillegg til at det inngår i Kystlandskapsparken som strekker seg fra Ryvarden til Tjernagel. Området er mye brukt til rekreasjon.

Kystlandskapsparken i Sveio skriver i brev av 10.02.2014 at de er imot en eventuell utbygging av Ryvarden vindkraftverk og ber NVE om å anmode tiltakshaver om å trekke prosjektet. Kystlandskapsparken i Sveio ble opprettet i 2010 og er en del av ni landskapsparker i Hordaland. Landskapsparkene er etablert i områder der landskapet har spesielle kvaliteter. Organisasjonen er opptatt av å bevare naturen med sitt spesielle landskap som består av åpen kystlynghei og bart fjell. Ryvarden vindkraftverk vil bryte med det uberørte kystlandskapet og naturopplevelsene som finnes i kystlandskapsparken. De er svært bekymret for virkninger som støy og skyggekast.

Videre påpekes det at området har et stort fugle- og dyreliv bestående av mange arter som for eksempel havørn, hubro, falk, kattugle, flaggermus og svartstrupe (jf. Jan Kåre Ness). En eventuell utbygging av både Ryvarden og Sveio vindkraftverk vil gi betydelige virkninger for kystlandskapsparken, og være synlige fra store deler av Sveio og fra Sletto/ Bømlafjorden. Videre skrives det at de er uenig i tiltakshavers vurdering om kraftbalanse og fornybar energibruk i Sveio. De påpeker at regionen er et av landets mest kraftproduserende områder. Hordaland har oppfylt vindkraftkvoten i klimaplanen gjennom etablering av Midtfjellet vindkraftverk i Fitjar kommune, inkludert kommende utvidelse av denne.

Kystlandskapsparken har kommet med krav til konsekvensutredning. Kravene er sammenfattet sammen med kravene fra Haugesund turistforening og Bevar Ryvarden & Sveiofjellet. Se lenger ned på siden.

Haugesund turistforening (HT) skriver i brev av 10.02.2014 at de har bedt NVE om å anmode tiltakshaver om å trekke vindkraftprosjektet. Grunnlaget for dette er at vindkraftverket er i stor konflikt med Ryvarden Kulturfyr med tilhørende friluftslivsområde, og Kystlandskapsparken fra Ryvarden til Tjernagel. Tiltaket vil også medføre reduksjon av INON sone 2. Området er svært verdifullt for befolkningen på Haugalandet. HT skriver at Ryvarden kulturfyr og turløypa fra Ryvarden til Lyngholm er viktige. Veien fra østsiden av området er en del av Nordsjøløypa, som fortsetter nordover til Buavåg og over til Bømlo. Økonomien i prosjektet bør ta utgangspunkt i 15 års levetid som de mener er reell levetid, ikke 20-25 år. Dette vil justere prisen og synliggjøre om vindkraftverket er økonomisk forsvarlig i et fremtidig prisregime.

HT skriver i sin uttalelse at de ønsker at kommunen skal være den som arrangerer samrådsmøtene slik at møtene ikke blir styrt av tiltakshaver. Referat bør også skrives av kommunen.

HT har kommet med krav til konsekvensutredning. Kravene er sammenfattet sammen med kravene fra Kystlandskapsparken i Sveio og Bevar Ryvarden & Sveiofjellet. Se lenger ned på siden.

Bevar Ryvarden & Sveiofjellet skriver i brev av 10.02.2014 at de er bekymret over en eventuell etablering av Ryvarden vindkraftverk, spesielt med tanke på fremtidig arealbruk, forringelse av friluftsliv og kulturlandskapet, støy og skyggekast, og virkninger for naturmangfoldet. De mener NVE bør avvise prosjektet, eller oppfordre tiltakshaver til å trekke det. En eventuell utbygging av både Ryvarden og Sveio vindkraftverk vil gi betydelige virkninger for viktige friluftslivsområder. I uttalelsen er spesielt Ryvardsmarken vektlagt. Det uberørte landskapet beskrives som spesielt og unikt for regionen med flotte åpne kystlyngheier og bart fjell. De skriver også at det er et stort fugl- og dyreliv i området med arter som havørn, falk, kattugle, flaggermus, svartstrupe med mer.

Haugesund turistforening (HT), Kystlandskapsparken i Sveio og Bevar Ryvarden & Sveiofjellet har følgende krav til konsekvensutredning for Ryvarden vindkraftverk:

- *Metode og samarbeid:* Det skal benyttes et anerkjent firma med god erfaring. Utredningsarbeidet må skje gjennom direkte kontakt i møter. HT påpeker at hytteiere ikke er kontaktet at utbygger.
- *Infrastruktur:* Veianlegg og kraftledninger må visualiseres med bruk av bilder fra andre vindkraftanlegg, både under og etter utbygging. Spesielt av innkjøringen fra kaianlegget i Møstrevåg til Ryvarden.
- *Samfunnsmessige virkninger:* Virkninger for Ryvarden kulturfyr under anleggsperioden må vurderes. Det bør også gjøres klart hvilke driftsmessige fordeler/ ulemper veianlegget vil medføre i ettertid av et nedlagt vindkraftverk.

Det må gjøres en samfunnsøkonomisk vurdering av hva en reiselivsbasert utvikling av Ryvarden vil kunne bety for kommunen, sett opp mot det vindkraftverket vil kunne medføre. Eiendomsforringelse for hytter og boliger bør kartlegges og vurderes.

- *Turisme:* Det bør utredes hvilke virkninger tiltaket vil få for utleie- og turistnæringen og hvordan det vil påvirke Sveio kommune. Det må utredes hvilke virkninger tiltaket vil få for kommunens og regionens langtidssatsing innen naturbasert reiseliv.
- *Naturmiljø:* Fugletrekk over området må kartlegges og vurderes, spesielt med hensyn til samlet belastning fra andre vindkraftverk i området. Forekomster av flaggermus i området må også kartlegges. Virkninger for Ryvardsmarka bør utredes, spesielt med tanke på forvaltning/skjøtsel av kystlynghei i planområdet.
- *Friluftsliv:* Berørte friluftslivsområder må kartlegges med vekt på viktige friluftslivsaktiviteter som Nordsjøløypa (gjennom planområdet) og Nordsjøsykkelruten (langs fylkesveien på østsiden av planområdet). Sentrale turløyper i området som Mølstrevåg – Ryvarden – Lyngholm bør også vektlegges i utredningen. Virkninger på friluftslivet i form av iskast må utredes. Videre skrives det at virkninger for store årlige arrangementer i området må vurderes, som for eksempel i forbindelse med Sildajazzen eller Filmfestivalen, eller andre sportslige arrangementer som orientering i Ryvardsmarka og Ironman.
- *Landskap, kulturminne og kulturmiljø:* Det må utføres en 360 graders visualisering innenfor planområdet, og det må utredes hvordan vindkraftverket vil påvirke Ryvarden Kulturfyr. I tillegg må det utredes hvordan tiltaket vil påvirke kulturminner, spesielt for minnesmerket for etterlatte etter Sleipnerulykken, historisk utvandring til Island fra området (Floke Vildgerdson), varden fra år 869 og bronsealdergraver på søre Lyngholm.

- *Støy/ Skyggekast:* Støy må utredes over en lengre periode, spesielt med hensyn til at en stor del av området består av berggrunn og vann/ sjø. I tillegg må skyggekast utredes gjennom forskjellige årstider. Lysmerking av vindturbiner må visualiseres.
- *Luft og sjøfart:* Det må utredes hvordan tiltaket, med tanke på lyssetting av vindturbiner, vil påvirke navigeringen for fly- og skipstrafikken.
- *Vannforsyning:* Lyngholm, Rødmyr og Vandaskog er bygder som er avhengig av vannforsyning innenfor planområdet. Dette må kartlegges og utredes.
- *Nedlegging:* Det må legges en plan som viser en økonomisk garanti for nedlegging av anlegget slik at dette ikke legges over på grunneiere eller kommunen.

Norsk Ornitologisk Forening avd. Hordaland (NOF) skriver i brev av 13.02.2014 at Ryvarden vindkraftverk er lokalisert i et mulig hekkeområde for hubro, og dermed i strid med vedtatt handlingsplan for arten. NOF skriver videre at Ryvarden er et område med god trekklokalitet og at kollisjonsfaren for fugler i trekk er stor. Avbøtende tiltak i forhold til mulige virkninger for fuglelivet på Ryvarden er svært begrenset og NOF fraråder at det etableres et vindkraftverk i området. De skriver at det er nødvendig med ornitologiske undersøkelser gjennom flere sesonger for at en skal ha tilstrekkelig kunnskap for planlegging av et vindkraftverk i dette området.

Sveio Næringservice skriver i brev av 05.02.2014 at de er i tvil om en etablering av Ryvarden vindkraftverk vil gi en vesentlig økning i sysselsetting eller økonomisk utbytte for Sveio kommune. Sveio og Ryvarden vindkraftverk vil båndlegge store LNF-områder, noe som vil kunne gi føringer for annen potensiell arealbruk med tanke på fremtidig næringsvirksomhet i kommunen. Videre påpekes det at kommunen har brukt store ressurser for å opparbeide Ryvarden Kulturfyr og tilhørende områder til bruk for friluftsliv og turisme. Ryvarden Kulturfyr er en av de mest besøkte turistområdene i Hordaland.

Sveio jakt- fiske og naturvern skriver i brev av 12.02.2014 at de er imot en eventuell etablering av Ryvarden vindkraftverk. Området defineres som et uberørt kystlandskap med mye kystlynghei. Eventuelle vindturbiner i området vil dominere landskapet og dermed påvirke den visuelle opplevelsen av Ryvarden Kulturfyr sett fra sjøen. I skipsleia i Bømlafjorden er det svært mye båttrafikk. Videre skrives det at det er observert over 100 ulike fuglearter i området. Folk reiser langveis fra for å ta bilder av hubro i området. Det er også observert orrfugl i området. Videre skriver de at de er bekymret for tiltakets påvirkning på besøkende til området. Det er flere turløyper i området der tilreisende kommer for å oppleve uberørt natur i et åpent kystlandskap. Virkninger som støy vil også påvirke friluftslivet.

Sveio orienteringslag skriver i brev av 14.02.2014 at en eventuell utbygging av Ryvarden vindkraftverk vil komme i konflikt med orienteringslagets viktigste arena. Terrenget i Ryvardmarka er spesielt egnet for til orientering da det er et åpent landskap som er lettløpt og orienteringsteknisk utfordrende. Sveio orienteringslag har brukt mye ressurser for å lage ferdig et stort og moderne orienteringskart over området, fra Mølstrevåg til Ryvarden kulturfyr, og nordover mot Lyngholm videre til Vandaskog i øst. I 2013 ble det arrangert Vestlandsmesterskapet i Ryvardenområdet med over 300 deltakere. I tillegg er det også tilrettelagt for turorientering i området som ble utnyttet av minst 200 deltakere regelmessig i 2013. Orienteringslaget har også fremtidige planer for området som instruksjonsløp og nye større mesterskap.

Friluftsrådet Vest (FV) skriver i brev av 14.02.2014 at på Ryvarden ligger det et statlig sikret friluftslivsområde. Kyststien frem til Ryvarden kulturfyr er blant det mest besøkte turmålet i regionen med over 30 000 besøkende hvert år. Området Ryvarden ligger i et relativt uberørt kystlandskap med

spennende natur- og friluftslivskvaliteter. En eventuell utbygging av et vindkraftverk her vil gi betydelige virkninger for friluftslivet ved fyret og i området hvor turstien ligger. Utredningen bør omfatte oppdatert kunnskap om bruksverdien av området i forbindelse med friluftsliv og naturopplevelser. Det er nødvendig med visualiseringer av hvordan vindkraftverket vil oppleves i landskapet. Det må lages bildemontasjer i tillegg til videoanimasjoner som viser vindturbinene i bevegelse. I tillegg til fotopunkter fra Sveio og Bømlo bør det utføres visualiseringer som viser hvordan vindkraftverket vil bli synlig for fritidsbåter som passerer Ryvarden. Før det gis flere konsesjoner mener FV at det er nødvendig å gjøre en undersøkelse av hvilke positive og negative erfaringer man har fra Midtfjellet vindkraftverk i Fitjar kommune når det kommer til etablering av vindkraftverk i et vestlandsk kystlandskap.

Norges Miljøvernforbund (NMF) fraråder i brev av 8.1.2013 at det gis konsesjon til Ryvarden vindkraftverk. De mener tiltaket vil medføre negative virkninger knyttet til naturmangfold (herunder spesielt hubro og rovfugl), INON, global oppvarming, støy (herunder lavfrekvent støy), elektromagnetisk stråling, skyggekast, iskast, lysmerking av vindturbiner, friluftsliv, reiseliv og kraftsystemet. Vindkraftverk påfører også naturen forurensing gjennom blant annet oljelekkasjer, sprenging og eventuell vannforurensing. Det påpekes at vindkraftutbygging medfører kraftledningsutbygging, og NMF mener at dette vil være negativt for naturmangfoldet i Norge. NMF mener også at samfunnsøkonomien i prosjektet er dårlig. De krever at det stilles en kontinuerlig bankgaranti for tilbakeføring dersom det gis konsesjon.

Ryvarden Kulturfyr KF skriver i brev av 21.02.2014 at de er imot en eventuell utbygging av Ryvarden vindkraftverk i Ryvardsmarka. Ryvardsmarka er Sveio kommunes fremste satsingsområde for et aktivt og attraktivt friluftsliv kombinert med førsteklasses kulturelle opplevelse. Området byr på fullverdige og uforglemmelige naturopplevelse for flere ulike brukergrupper. Ryvarden Kultur KF ber om at det utarbeides en separat konsekvensutredning med vekt på Ryvarden Kulturfyr og Ryvardsmarka som et friluftslivsområde. Konsekvensutredningen bør utrede følgende tema:

- Virkninger for verdiskapning, reiseliv og turisme.
- Visuelle virkninger og støy i utfartsområdet og for Ryvarden.
- Virkninger for markedsføring av Ryvarden som reiselivsmål og turisme.
- Virkninger for markedsføring av Nordsjøløypa som reiselivsmål og turisme.
- Alle eventuelle økonomiske tap skal beregnes.
- Avbøtende tiltak skal vurderes og konkretiseres.
- Reguleringsmessige virkninger for Sveio kommune med fokus på båndlegging av nye arealer i kommunen må vurderes. Det er også nødvendig å identifisere erstatningsareal og vurdere virkninger for eventuelle berørte.
- Arbeidsmiljømessige virkninger for ansatte ved Ryvarden Kulturfyr.
- Helsemessige virkninger for beboere i fyrmesterboligen ved Ryvarden.
- Visuelle fremstillinger av vindturbiner i maksimal høyde, sett fra relevante retninger.

Sveio turlag skriver i brev av 23.02.2014 at en eventuell utbygging av Ryvarden vindkraftverk er konfliktfylt. Sveio turlag er bekymret for forringelse av friluftsliv, virkninger for det unike kystlyngheilandskapet og det biologiske mangfoldet, spesielt virkninger for rovfugler i området.

Naturmangfoldloven må sette standard for utredningsprogrammet. En vurdering av samlet belastning må omfatte hele Sunnhordland og Nord-Rogaland.

Bestanden av fugl, spesielt rovfugl og hubro må kartlegges. For å få tilstrekkelig kunnskap om fugl i området må det gjennomføres nye registreringer av hekkeområder og områder for næringsøk. Virkninger for trekkfugl i området må utredes. Nærheten til våtmarksreservat med formål om å verne våtmarksfugl må også vektlegges i utredningen. Bortfall av inngrepsfri kystnatur må utredes i et regionalt perspektiv for vestlandskysten. Sumvirkninger for landskap, friluftsliv og opplevelsesverdier i området bør ha en sentral plass i utredningsarbeidet. Videre skrives det at støyvirkninger må utredes at fagkyndige personer. De skriver også at utredningsprogrammet må stille krav til at eventuelle skjæringer, fyllinger eller deponi som følge av veiutbygging skal visualiseres.

Sveio turlag skriver videre at området hvor vindkraftverket planlegges ligger i et åpent kystlandskap som har stor verdi for friluftsliv, jegere og andre brukerinteresser. Turlaget sine turområder ligger begge innenfor planområdet til det planlagte vindkraftverket. En eventuell utbygging vil medføre virkninger for opplevelsesverdien av området, og spesielt for arrangementer i området som Nordsjøløypa, Nordsjøsykkelløypa og Ironman sykkeløp.

Sveio turlag ønsker at Riksantikvaren utreder vindkraftverkets virkninger for Sleipner-minnesmerket, og potensielt andre lignende kulturminner i nabofjellene (Hovdadjellet, Trehovdefjellet og Havåsen).

Forum for natur og friluftsliv skriver i brev av 14.02.2014 at NVE bør anmode Solvind Prosjekt AS om å trekke meldingen om Ryvarden vindkraftverk. En eventuell utbygging av Ryvarden vindkraftverk kan potensielt være meget konfliktfylt for tema som biologisk mangfold (havørn, hubro og purpurlyng), kystlynghei, støy og verdien av området som et kulturelt kystlandskap og sårbart landemerke i forhold til kommunens og regionens satsning på naturbasert reiseliv. Området er også av stor symbolsk betydning for de som ble berørt av Sleipnerulykken i 1999. FNF påpeker også at Ryvardsmarka (Ryvarden - Lyngholmen) er det største sammenhengende kystlyngheiområdet som er igjen i Sveio kommune. Når det gjelder virkninger for friluftsliv mener FNF det er nødvendig at utredningsprogrammet stiller krav til at dette utredes i samråd med offentlige myndigheter, organisasjoner (herunder friluftslivsorganisasjoner), grunneiere og lokalt berørte. Videre har FNF følgende forslag til tema i konsekvensutredningen:

- Visualiseringer av infrastruktur med utgangspunkt i fastsatt veibredde og veistrekning.
- *Samfunnsmessige virkninger:* Beregne alternativkostnaden – en eventuell utbygging av Ryvarden vindkraftverk sett i forhold til kommunens og regionens langtidssatsing på naturbasert reiseliv. Utredningen må også vurdere hvordan regionens satsning på naturbasert reiseliv kan komme i kontrast med vindkraftverket. Videre bør virkninger for Ryvarden kulturfyr i anleggsperioden vurderes, og en nytte- og kostnadsanalyse over økt eiendomsskatt mot eventuell tap av eiendomsskatt fra boliger og hytter i nærområdet på grunn av redusert boligverdi.
- *Naturmiljø:* Det er observert hubro og havørn i influensområdet. Virkninger for både fugl i plan- og influensområdet, og for trekkende fugl må utredes. Sistnevnte bør utredes i et regionalt perspektiv. Videre må samlet belastning jf. naturmangfoldloven § 10 utredes, der eksisterende inngrep, vedtatte og planlagte og omsøkte tiltak inkluderes i vurderingen.
- *Friluftsliv og ferdsel:* Berørte friluftslivsområder skal kartlegges i samråd med friluftslivsorganisasjoner. Det er et behov for å vurdere virkninger for kjente arrangementer som Nordsjøløypen og Nordsjøsykkelløypen.

- *Landskap:* Visualisere vindkraftverket fra flere ulike lokaliteter, inkludert en animasjon fra et punkt spesifisert av kommunen. Fotopunkter må velges i samråd med berørte parter.
- *Støy og skyggekast:* Støynivå må estimeres for hele døgnet og ved flere vindhastighetsnivå. FNF påpeker at området kan være utsatt for ekstreme værforhold som stiv kuling fra samme retning over en lengre periode (sist i januar 2014). Det må i tillegg tas høyde for geografi og geologi i området.
- *Annen arealbruk:* Tiltakshaver må redegjøre for eventuelle skjæringer i landskapet, massedeponi, inngrep i sammenheng med sprenging og grøfning, samt eventuelle arealbehov i anleggsfasen. Alle arealinngrep bør velges ut fra det som resulterer i minst mulig virkninger for biologisk mangfold.
- *Sumvirkninger:* FNF ber om at det settes vilkår i utredningsprogrammet om en separat rapport om vurdering av sumvirkninger fra flere tiltak.

6.6 Grunneiere og privatpersoner

Eivind Andersen skriver i brev av 12.02.2014 at han er mot en eventuell utbygging av Ryvarden vindkraftverk. Han påpeker at planområdet er avsatt til LNF-område i kommuneplanen og er et godt brukt friluftslivsområde i dag. Andersen henviser til Statens regelverk når det kommer til virkninger av kommuneplanen, og bestemmelser for veganlegg og parkeringsplasser. Ryvarden kulturfyr er bygget sammen med et museum som viser områdets forbindelse tilbake til vikingtiden. Andersen påpeker at Ryvarden kulturfyr er et statlig sikret område, ikke bare et fyrhus. Hvis vindkraftverket blir utbygd vil det ligge midt i dette området. Videre påpekes det at det er en tursti langs sjøen til Lyngholm som er av høy lokal verdi. Et eventuelt veianlegg i forbindelse med vindkraftverket vil ikke være egnet for friluftsliv. Videre skrives det at det er en del sjøfugl i området, inkludert utrydningstruede måkearter, terner med mer. I tillegg er det en del andre fuglearter på land. Avsluttende skriver Andersen at det bør settes krav at tiltakshaver setter av midler for nedlegging av anlegget og tilbakeføring av området.

Marit Rossehaug skriver i brev av 14.02.2014 at hun er enig med Bevar Ryvarden & omegn angående krav til utredningsprogrammet. Rossehaug mener truede og sårbare arter bør utredes i et større influensområde enn det som er angitt i meldingen. Videre påpekes det at det er mye spredt bebyggelse i området og at støy og skyggekast må beregnes for hver enkel bolig. Rossehaug påpeker også at tjernene i tilknytning til planområdet er kalt Anderstjørna på kartet i meldingen. I utredningen bør kart skille mellom Anderstjørn og Bentatjørn. Sjeldne eller sårbare arter kan ha blitt registrert ved Bentatjørn. I meldingen opplyses det at det skal strekkes en kabel langs Paddeveien. Rossehaug påpeker at dette også er et friluftslivsområde. Ved traseen nordover til Paddeveien er det nødvendig at berørte gårds- og bruks nr. oppgis. Rossehaug mener meldingen er uklar på hvor traseen vil gå. Virkninger for hekkende og trekkende fugler må utredes, både i anleggs- og driftsfasen

Med tanke på relevante høringsinstanser påpeker Rossehaug at en eventuell utbygging av Ryvarden vindkraftverk vil også berøre friluftsliv og naturressurser i andre kommuner, blant annet for Ramsholmane (Haugesund kommune).

Idun Mølstre skriver i brev av 12.02.2014 at hun er imot en eventuell utbygging av Ryvarden vindkraftverk. Mølstre mener faktorer som berg og åpent hav vil påvirke hvordan støy beveger seg i området. Mølstre mener tvilen bør komme de berørte til gode når det gjelder støy for boliger nær planområdet. Området hvor vindkraftverket planlegges har et stort biologisk mangfold med flere rødlistede arter. Mølstre påpeker at veianlegg og terrenginngrep i berg ikke vil kunne reverseres. Terrenginngrep vil også påvirke kystlynghei i området. Områdene Mølstre og Ryvarden har flere ulike

naturlyper, alt fra ulike typer skog, våtmark, kyststrender, kystlynghei, berg og jordbruk osv. Dette mener Mølstre er grunnlaget for at det i dag er et rikt biologisk mangfold i området, noe som er viktig at bevares.